

Úskalí veřejné volby

Polemika ke stati Marka Loužka: Dokáže teorie veřejné volby vysvětlit rozšiřování Evropské unie?

PETR DRULÁK

„Slepé přenášení úsilí o kvantitativní měření do oblastí, kde neexistují ony specifické podmínky, vzhledem ke kterým měření získává svůj základní význam v přírodních vědách, je důsledkem naprosto nepodloženého předsudku. Toto přenášení je pravděpodobně odpovědné za nejhorší úchytky a absurdity, které produkuje scientismus ve společenských vědách. Nejenže často vede k tomu, že pro zkoumání jsou vybírány zcela bezvýznamné stránky jevů jenom proto, že jsou náhodně měřitelné, ale vede také k »měření« a přiřazování číselných hodnot, jež jsou absolutně nesmyslné.“

F. A. Hayek (1995, s. 50)

Zatímco se velká část západoevropského a zejména pak amerického výzkumu mezinárodních vztahů opírá o formální matematické modely a kvantitativní výzkumy, v českém prostředí se tyto přístupy objevují jen zcela výjimečně. Proto je třeba ocenit příspěvky, které do našeho akademického prostředí formální metody zavádějí (Kvása, 2003; König, 2003; Plechanovová, 2003), čímž pomáhají posilovat pluralitu výzkumu mezinárodních vztahů a ukazují nám na nové možnosti chápání mezinárodní politiky. Název stati Marka Loužka *Dokáže teorie veřejné volby vysvětlit rozšiřování Evropské unie?* (Loužek, 2005 [nebo s. 83–101 tohoto čísla časopisu – poznámka redakce]) naznačuje, že stať takovýto příspěvek nabízí. Autor slibuje, že se pokusí aplikovat formálně založenou teorii veřejné volby (TVV) na konkrétní problém mezinárodní politiky, aby nabídl „nové teoretické vysvětlení“, které je „originální nejen v českém, ale i v mezinárodním měřítku“ (Loužek, 2005, s. 5 [nebo s. 83 tohoto čísla časopisu – poznámka redakce]).

Ničeho takového se však v autorově textu nedočkáme. Namísto toho se setkáme s celou řadou nedoložitelných či snadno vyvratitelných tvrzení, s pokusy o polemiku, které jsou však spíše výsledkem pojmové zmatenosti, s publicistickými úvahami nad evropskou integrací, které vůbec nesouvisejí s rozebíranou metodou, a s několika rovnicemi, převzatými z učebnice mikroekonomie, které jsou bez další operacionalizace zcela banální. Vůbec se nedozvíme, jak bychom mohli aplikovat TVV na výzkum rozšiřování Evropské unie a co by mohlo být přidanou hodnotou TVV při této aplikaci oproti jiným racionalistickým přístupům. Na otázku, která je názvem autorovy stati, tedy žádnou odpověď nedostaneme, ač nás autor přesvědčuje o tom, že odpověď je kladná. Dozvíme se pouze, že v autorově podání nedokáže TVV vysvětlit vůbec nic.

TEORIE VEŘEJNÉ VOLBY A JEJÍ ÚDAJNÁ NEUTRALITA

Autor správně prezentuje TVV jako ekonomickou analýzu politiky, která se zaměřuje na chování politických aktérů (voličů a politiků) jako racionálních jedinců, maximalizujících svůj užitek. Teorie předpokládá, že to, od čeho aktéři tento užitek odvozují, jsou ocenitelné statky, a proto jejich chování může být analyzováno standardními nástroji mikroekonomické analýzy, jako když například v ekonomii zkoumáme chování spotřebitele.

Není pochyb o tom, že TVV může nabídnout legitimní teoretické východisko ke zkoumání mezinárodní politiky. Ne snad proto, že by byla hodnotově neutrální či realističtější

než ostatní přístupy, jak tvrdí autor, nýbrž proto, že by se mohlo jednat o jeden ze zajímavých pokusů o čerstvý, neortodoxní pohled na zkoumanou materii. Nicméně k tomu by bylo potřeba TVV skutečně aplikovat a vyřešit závažné konceptuální problémy, spojené s touto aplikací. Naopak samotnou teorii poškozují, pokud jsou jí připisovány vlastnosti, které nemá a mít nemůže.

To se týká především autorova tvrzení, že TVV je hodnotově neutrální vůči evropské integraci (Loužek, 2005, s. 5, 7 [nebo s. 83, 85 tohoto čísla časopisu – poznámka redakce]) a že představuje obecně hodnotově neutrální vědecký přístup (Loužek, 2005, s. 6 [nebo s. 84 tohoto čísla časopisu – poznámka redakce]). Myšlenka hodnotové neutrality v sociálních vědách je zastaralý pozitivistický mýtus. Vede k přesvědčení, že když se nám podaří nalézt tu správnou teorii, tak se nám odhalí pravá a objektivní tvář skutečnosti a my se konečně dozvíme, jak se věci doopravdy mají. Toto v současné filozofii vědy dávno překonané přesvědčení vede autora mimo jiné k závěru, že mezi politickými a vědeckými koncepty evropské integrace není logická spojitost (Loužek, 2005, s. 8 [nebo s. 86 tohoto čísla časopisu – poznámka redakce]).

Tento pozitivistický mýtus byl již mnohokrát vyvrácen. Poměrně přesvědčivě, byť poněkud tendenčně, to učinil například Hayek (Hayek, 1995), když ukázal na hodnotové založení samotného pozitivismu a na politické důsledky jeho vědeckých konceptů. Tím jasně zpochybnil jak pozitivistické nároky na objektivní přístup k realitě, tak i představy o politické neutralitě teoretických konceptů. To, že TVV není hodnotově neutrální, se ukáže celkem snadno, jde o teorii založenou na individualismu, kalkulujícím racionalismu a materialismu. Nejde přitom o žádné objektivně dané pozice, k nimž není alternativy, nýbrž naopak o hodnotové pozice s epistemologickými i politickými důsledky.

Individualismus TVV je nesporný a velmi radikální. Nejenže TVV odmítá vzít v úvahu existenci sociálních struktur a jejich důsledků pro společnost, ale navíc se také loučí s konceptem kolektivních aktérů. Autor se odvolává na Condorcetův paradox, podle něhož agregace individuálních preferencí často povede na kolektivní úrovni k netranzitivitě. Důsledkem je porušení základního pravidla racionality a nemožnost aplikovat racionalisticky založené teorie (typu TVV) při analýze chování kolektivních aktérů. Autor proto logicky odmítá mluvit o „veřejných“ či „evropských“ zájmech a bere v úvahu pouze zájmy individuálních aktérů. Nicméně již nám neprozradí, jak je možné, že když má porušení principu tranzitivity podle Condorcetova paradoxu tak závažné důsledky pro kolektivní aktéry, tak porušení téhož principu na individuální úrovni podle Allaisova paradoxu (Morrow, 1994) není nijak na újmu tomu, abychom předpokládali, že jedinci jdou racionálně za svými zájmy.

Nesporný je rovněž kalkulující racionalismus, který předpokládá, že jedinci jsou schopni porovnávat očekávané užítky důsledků jednotlivých rozhodovacích variant a že toto porovnání je vodítkem jejich rozhodování. Aktéři TVV uvažují přesně podle axiomů racionality a rozhodně nejsou altruisté (Loužek, 2005, s. 11 [nebo s. 89 tohoto čísla časopisu – poznámka redakce]). To opět není neutrální pozice. Mimo altruismu by alternativou bylo normativně založené jednání, pro něž je hlavním kritériem soulad jednání s určitou normou a nikoli jeho měřitelné důsledky.

V této souvislosti se přirozeně nabízí námitka, že i normativní zdroje jednání je možné zabudovat do užitkových funkcí a že koncept užitku v TVV zahrnuje také „duchovní, ekonomické i politické zájmy“ (Loužek, 2005, s. 8 [nebo s. 86 tohoto čísla časopisu – poznámka redakce]). Čistě konceptuálně lze s touto výhradou souhlasit, a pokud by byla udržitelná i při aplikaci TVV, tak by vyvracela tvrzení, že se jedná o materialistickou teorii. Aplikace takto široce pojímaného konceptu užitku však přináší těžko překonatelné problémy, které se dotýkají samotné podstaty ekonomických přístupů k politickým otázkám. Právě proto, že si autor těchto problémů není vědom (alespoň v textu se o nich nezmiňuje), tak bezelstně upadá do jejich osidel.

Jde především o to, jak zakomponovat normy jako jeden ze statků ve spotřebitelském koši, který by byl z hlediska užitku definovatelný cenou a zkonsumovaným množstvím.

Autor tento problém nijak ve své funkci „užitku občana z rozšiřování EU“ (Loužek, 2005, s. 14 [nebo s. 92 tohoto čísla časopisu – poznámka redakce]) neřeší. Normativní představy jsou patrně podle něj jednou z komodit, které je možné clít a zdaňovat. Už na základě této reduktivní funkce užitku přitom činí autor závěry, týkající se podpory rozšiřování ze strany obyvatelstva (Loužek, 2005, s. 16 [nebo s. 94 tohoto čísla časopisu – poznámka redakce]).

Normativní faktory se však pokouší zohlednit v proměnné, nazvané „sklon podporovat rozšiřování EU“ (Loužek, 2005, s. 17 [nebo s. 95 tohoto čísla časopisu – poznámka redakce]). Zde se autor naprosto vágně nejprve zmiňuje o tom, že tento sklon je také funkcí S a P , což mají být sociální a psychologické faktory, a v dalším kroku zavádí konstanty a a b , které mají tyto faktory nějak konkrétněji vyjádřit. Tím to však končí. Nedozvíme se ani, jak bychom tyto dvě konstanty mohli vypočítat, ani jakých hodnot mohou nabývat. Proměnná „sklon podporovat rozšiřování EU“ je tak v této podobě analyticky naprosto bezcenná.

Autor tak nevědomky prezentuje dvě hlavní úskalí aplikace ekonomických přístupů na politickou realitu. Buď si zachovávají svou explanační sílu a vědeckou rigoróznost za cenu pominutí všeho, co se nedá jednoznačně měřit, nebo se pokusí zahrnout i těžko měřitelné faktory a ztratí tím explanační sílu a vědeckou rigoróznost, které jsou hlavní přidanou hodnotou těchto přístupů. První cesta, kterou představuje konstrukce „užitku občana z rozšiřování EU“, vede k materialismu. Často pak hrozí, že – řečeno slovy Hayeka – „jsou vybrány zcela bezvýznamné stránky jevů jenom proto, že jsou měřitelné“. Výsledkem druhé cesty, představované „sklonem podporovat rozšiřování EU“, jsou schopnost téměř cokoli popsat a neschopnost cokoli vysvětlit. Důsledkem pak ovšem může být – opět slovy klasika – „přiřazování hodnot, jež jsou absolutně nesmyslné“ (Hayek, 1995, s. 50). Většina ekonomických přístupů proto volí spíše první cestu. Kloní se k materialistickému pohledu, který umožňuje měřit i za cenu toho, že budou pominuty těžko kvantifikovatelné skutečnosti, které však mohou být pro danou otázku rozhodující.

Smyslem tohoto rozboru bylo ukázat, že TVV je podobně jako všechny ostatní sociálněvědní přístupy hodnotově založená, a tím i normativní. Nejde o neutrální nástroj analýzy, který by pouze ukazoval, jak se lidé ve skutečnosti chovají, a přitom pomíjel, „jak se mají chovat“ (Loužek, 2005, s. 11 [nebo s. 89 tohoto čísla časopisu – poznámka redakce]). Zaměřuje se pouze na ty aspekty sociální reality, které zapadají do jejího hodnotového paradigmatu daného individualismem, racionalitou a materialismem, a těmito měřítky se dívá také na evropskou integraci. To však nemůže být bráno jako výtku vůči TVV jako takové, neboť totéž můžeme říci o ostatních přístupech, vycházejících z jiných paradigmat. Jedná se pouze o problém autorovy prezentace.

TEORIE A POLITIKA

Autor má do určité míry pravdu, že TVV je stejně slučitelná s tak různými politickými postoji, jakými jsou např. mezivládní a federalistický přístup. Neplatí však jeho obecnější argument, že mezi politickými a vědeckými koncepty „nevede logická spojitost“ (Loužek, 2005, s. 8 [nebo s. 86 tohoto čísla časopisu – poznámka redakce]). Tento závěr je výsledkem souhry několika faktorů: pojmového zmatku, pominutí sdílené ontologie a přecenění individuální racionality.

Nejprve k pojmovému zmatku. Autor kategoricky tvrdí, že „liberalismus je politická doktrína, nikoli vědecká teorie“ (Loužek, 2005, s. 7 [nebo s. 85 tohoto čísla časopisu – poznámka redakce]). Z textu vyplývá, že totéž podle něho platí o federalismu či o mezivládním modelu. Tím však pouze prozrazuje svou neznalost teoretických přístupů k evropské integraci, neboť tyto pojmy jsou rovněž zavedenými názvy teorií evropské integrace (Rosamond, 2000). Andrew Moravcsik, jehož práci autor opakovaně cituje, vytvořil teorii, které se říká liberálně mezivládní přístup (*liberal intergovernmentalism*), a federalismus samozřejmě patří k tradičním teoretickým nástrojům reflexe evropské integrace.

Nicméně samotné zmatení pojmů by ještě nemuselo znamenat, že se autor mýlí. Teoreticky můžeme odlišit liberalismus, federalismus a mezivládní přístup jako politické koncepty na straně jedné od liberalismu, federalismu a mezivládního přístupu jako teoretických konceptů na straně druhé a tvrdit, že například teoretický federalismus nemá žádnou logickou spojitost s politickým federalismem. Ani to však neplatí. Samozřejmě platí, že každý příklad teoretického federalismu nelze vždy ztotožnit s každým projevem politického federalismu, ovšem právě tak se mezi sebou mohou lišit různé federalistické teorie. Co však všechny federalismy spojuje, je společná ontologie, že národní stát jako základní ontologická jednotka ustupuje a je (či měl by být) nahrazován novou jednotkou – nadnárodním státem. Podobně sdílí společnou ontologii liberální a mezivládní přístupy.

Snaha jasně odlišit politické a teoretické je pochopitelným důsledkem pozitivistického odlišení hodnotové neutrality světa vědy, která říká, jak věci jsou, od normativního světa politiky, kde jde o to, jak by věci měly být. Toto odlišení je však neudržitelné, věda i politika jsou hodnotově založené, a proto se oba světy hodnotově i logicky překrývají. Použití stejných pojmů pro vědecké i politické koncepty je proto zcela namístě. Učebnicově konzistentní neofunkcionalista nebude podporovat mezivládní model, neboť by to bylo v rozporu s tím, co neofunkcionalismus říká o tom, jak Evropa vypadá a jak by vypadat měla.

To samozřejmě neznamená, že reálný neofunkcionalista nikdy nebude podporovat mezivládní model. Jakkoli se to z pohledu TVV může zdát podivné, většina z nás se často příliš konzistentně nechová, naše preference často nejsou tranzitivní a nemáme problém souhlasit s dvěma navzájem se vylučujícími tvrzeními či postoji. Existovali „hodní“ nacisté jako Schindler, řada přesvědčených komunistů nechávala křtít své potomky a liberálové se zuby nehty bránili zavedení všeobecného volebního práva. To přirozeně neznamená, že by nacismus nepředstavoval zlo, komunismus nepotíral církve a liberalismus nehájil občanská práva jednotlivce. Spíše nás to varuje před přečeňováním individuální racionality a konzistence. To, že se jedinec hlásí k určitým ideovým východiskům a v praxi zastává politické postoje, které těmto východiskům neodpovídají, nemusí znamenat, že mezi východisky a postoji není logická souvislost, nýbrž to může znamenat také to, že jedinec není konzistentní.

CHYBĚJÍCÍ APLIKACE

Pokud platí, že teoretické koncepty jsou většinou logicky propojené s politickými postoji, není potom naopak velkým přínosem TVV, že zde žádné jednoznačné propojení není a že TVV „*může aplikovat jak stoupenec, tak odpůrce federální Evropy*“ (Loužek, 2005, s. 7 [nebo s. 85 tohoto čísla časopisu – poznámka redakce])? Jistě by to přínosem mohlo být, pokud by skutečně TVV byla v textu aplikována na problém rozšiřování Evropské unie či na nějaký jiný problém, související s evropskou integrací.

TVV nebyla vyvinuta jako nástroj analýzy rozhodování států v mezinárodní politice. To, že má stejně daleko k mezivládnímu a federálnímu přístupu, je důsledkem konceptuální propasti mezi TVV a tradiční analýzou evropské politiky. Jinými slovy řečeno, TVV ve své standardní podobě je zcela mimo otázky, které si klade výzkum Evropské unie. Jistě stojí za to pokusit se tuto propast přemostit a TVV aplikovat například na problematiku rozšiřování EU. Tato aplikace by však vyžadovala zodpovědět některé závažné otázky a vypracovat zcela nové koncepty. Jde především o problémy kolektivních aktérů, racionality jedince, počtu aktérů a matematického aparátu.

Problém kolektivních aktérů. Studium mezinárodní politiky je především studiem kolektivních aktérů (zejména států), kteří sledují své kolektivní zájmy. Autorův radikální individualismus však připouští pouze individuální zájmy jedinců. Tento postoj nutně vede nejen k odmítnutí myšlenky, že by instituce mohla přetvářet jedince a formovat jeho zájmy, ale především k odmítnutí pojmu národní zájem. Podle této individualistické logiky je národní zájem pouze řečnickým obratem maskujícím individuální zájem konkrétního politika.

Nicméně autor jakoby se zalekl tohoto logického důsledku metodologického individualismu a připouští, že za určitých okolností můžeme uvažovat o „jednání vlády v národním zájmu“ (Loužek, 2005, s. 11 [nebo s. 89 tohoto čísla časopisu – poznámka redakce]). Co však znamená národní zájem a kde se bere? Jak může důsledný individualismus přijmout, že něco takového objektivně nadindividuálního jako národní zájem existuje? A pokud můžeme hovořit o národních zájmech, proč bychom nemohli hovořit o zájmech veřejných a evropských, o nichž autor nechce nic slyšet (Loužek, 2005, s. 10 [nebo s. 88 tohoto čísla časopisu – poznámka redakce])? V tomto světle je pak naprosto absurdní herně-teoretický model (Loužek, 2005, s. 18 [nebo s. 96 tohoto čísla časopisu – poznámka redakce]), který předpokládá existenci kolektivních zájmů dokonce na úrovni patnácti starých členů EU a deseti kandidátských zemí. Klasický realismus dává na otázku národního zájmu jasnou odpověď tím, že postuluje státy jako antropomorfní racionální aktéry, které mají své objektivní zájmy. To autor učinit nemůže, neboť aktérem je pro něho pouze jednotlivec. Jak se však vyrovnává s problémem kolektivních aktérů, se z jeho nekonzistentní diskuze nedozvíme.

Problém racionality jedince. Většina ekonomů nepředpokládá, že by axiomy racionality skutečně popisovaly chování jedince. Desítky behaviorálních experimentů ukazují neudržitelnost takové teze. Pouze předpokládají, že se z axiomů dají odvodit vyvrátitelné hypotézy, které mohou úspěšně predikovat masové chování spotřebitelů, voličů a firem. Málokdo by se odvážil vybrat si konkrétního jedince pana XY a tvrdit, že se bude na základě axiomů racionality chovat tak a tak. Axiomy mohou fungovat pouze tehdy, pokud nás zajímá průměrné chování dostatečně velkého vzorku, a i v těchto případech naráží ekonomická věda na celou řadu problémů (efekt stádnosti apod.).

Problém aplikace TVV na rozšiřování EU je ten, že počet jedinců, kteří rozhodují, je velmi nízký (problém nízkého N). Týká se to především úvah nad racionálním jednáním politiků. Klíčová rozhodnutí činila Evropská rada patnácti nejvyšších představitelů členských států, z nichž hlavní iniciativu měla pouze hrstka z nich. V tak malém počtu je velmi problematické bez dalšího aplikovat předpoklady racionality, zejména když uvážíme, že podle předpokladů důsledného individualismu rozhodují skutečně konkrétní jedinci hájící vlastní zájmy a nikoli představitelé států hájící národní zájmy. Jak již bylo zmíněno v jiné souvislosti, autor přeceňuje racionality jedince.

Problém počtu aktérů. Autor se zmiňuje o tom, že teorie klubů, která se v rámci TVV zabývá otázkami rozšiřování, v zásadě odlišuje dva druhy aktérů: členy a uchazeče. Zájmy členů se liší od zájmů uchazečů a teorie zkoumá jejich interakci. To dává smysl. Je proto dost záhadné, proč autor toto poměrně přesvědčivé odlišení ve své analýze užítku zcela pomíjí. Naopak předpokládá, že je smysluplnější analyticky oddělit politiky a občany, aniž by rozlišil, zda jde o občany a politiky kandidátských či členských států. Přitom sám předpokládá, že jejich zájmy často budou protichůdné (Loužek, 2005, s. 19 [nebo s. 97 tohoto čísla časopisu – poznámka redakce]). Pokud autor považuje za důležité oddělit občany a politiky, potom by měl vysvětlit proč a patrně zavést čtyři aktéry: občany kandidátů, občany členů, politiky kandidátů a politiky členů.

Záhadou zůstává také další aspekt již zmíněného herně-teoretického rozboru (Loužek, 2005, s. 18 [nebo s. 96 tohoto čísla časopisu – poznámka redakce]), který předpokládá, že situace je z pohledu kandidátů a členů symetrická. Na základě geopolitické nerovnosti mezi kandidáty a členy i na základě zkušenosti z přístupového procesu (kandidáti usilovali více o vstup než členové o rozšíření) je zřejmé, že situace symetrická nebyla. Z textu se však nedozvíme, na základě čeho dospěl autor k symetrickým hodnotám výplat tak, jak jsou uvedeny v herně-teoretické matici.

Problém matematického aparátu. To, že část matematického aparátu, který by měl být hlavní silou teorie, je dost vágní, již bylo zmíněno. Nejde však o částečné opomenutí, týkající se několika vybraných příkladů. O celém matematickém aparátu autorova článku je možné říci, že je z větší části bez dalšího převzat z učebnice mikroekonomie a neposkytuje jediný náznak toho, jak by mohl být použit k doložení autorových tvrzení.

Analýza užítku občana (Loužek, 2005, s. 14–16 [nebo s. 92–94 tohoto čísla časopisu – poznámka redakce]) pouze reprodukuje změnu podmínek rovnováhy spotřebitele za předpokladu změny cen a rozpočtových omezení na té nejobecnější úrovni. Použité parametry nejsou nijak vysvětleny a rovnice nebere v úvahu, že by při rozhodování o rozšiřování mohlo jít také o něco více než o změny ve spotřebě jasně ocenitelných statků. Jediný netriviální závěr, že „nesporně existuje“ skupina, pro niž je celková změna příjmu záporná, není nijak doložen a z rovnic nevyplývá. Ostatní závěry se můžeme dočíst v každé učebnici mikroekonomie a s rozšiřováním Evropské unie nesouvisejí.

Zatímco matematický aparát k užítku občana alespoň reprodukuje, co je obecně známo, způsob, jakým je pojednán užitek politika, je obskurní (Loužek, 2005, s. 17–18 [nebo s. 95–96 tohoto čísla časopisu – poznámka redakce]). Oproti užítku občana se liší tím, že do rovnice vstupují další proměnné: reputace politika, šance na znovuzvolení a politické cíle. To znamená, že zatímco občana zajímá jen spotřeba statků, politikovi jde o více. Operacionalizace však opět chybí. Dozvíme se pouze, že reputace závisí na velikosti společnosti, které politik zastupuje, což je samo o sobě dost problematické tvrzení, a není jasné, jak moc stoupne reputace například francouzského prezidenta, když do EU vstoupí další země. O operacionalizaci šancí na znovuzvolení se nedozvíme vůbec nic a politické cíle rozdělují politiky na euroskeptiky a eurooptimisty. Tento poněkud strohý výklad končí banální větou, „kdyby si politik nesliboval zvýšení svého užítku po rozšíření Unie, tak by rozšíření nepodporoval“ (Loužek, 2005, s. 17 [nebo s. 95 tohoto čísla časopisu – poznámka redakce]).

Závěr, že sklon podporovat rozšíření je u politiků vyšší než u občanů, je doložen pouze tvrzením, že politik „o práci pravděpodobně nepřijde“ (Loužek, 2005, s. 17 [nebo s. 95 tohoto čísla časopisu – poznámka redakce]). Opět se nedozvíme, jak je vlastně sklon podporovat rozšiřování u politika matematicky zaveden a proč by měl být matematicky vyšší než v případě občana (nevíme, jakých hodnot mohou nabývat proměnné v užitkové funkci, ani jak je funkce postavena). Další autorovy závěry buď pouze bez jakékoli přidané hodnoty opisují to, co autor uvedl jako předpoklad (reputace souvisí s velikostí), nebo nijak nesouvisejí s TVV tak, jak byla představena (úvahy o tlaku evropské lobby či o posunech v relativní hlasovací síle). Samozřejmě takto chabý matematický aparát nemůže vytvořit předpoklady ani pro jakýkoli teoretický důkaz, ani pro kvantifikaci.

Problém matematického aparátu pouze odkazuje k hlubšímu problému absence vědecké metody autorovy stati. Ač je otázka metody v sociálních vědách předmětem sporů, u autora, který se hlásí k racionalistickým přístupům, bychom přinejmenším očekávali, že formuluje hypotézu, identifikuje závislé a nezávislé proměnné, objasní kauzální mechanismus mezi nimi a vysvětlí, jak bude proměnné operacionalizovat. Potom bychom mohli posoudit, zda předkládaná teorie může něco vysvětlit či nikoli, popřípadě zda tak činí lépe než teorie konkurenční.

Podklady pro takové posouzení však ve stati chybějí. Na místo toho autor plýtvá místem při prezentaci názorů, které nijak nesouvisejí s představovanou teorií. Jak je například v autorově modelu zohledněna diskuze o nákladech a výnosech rozšíření (Loužek, 2005, s. 13–14 [nebo s. 91–92 tohoto čísla časopisu – poznámka redakce]), která je selektivním, polemickým přehledem několika názorů? Proč je součástí stati sbírka úvahových fragmentů prezentovaná jako „*Tlak zájmových skupin*“ (Loužek, 2005, s. 19–20 [nebo s. 97–98 tohoto čísla časopisu – poznámka redakce])? Dozvíme se zde, že existují rozdílné zájmové skupiny s rozdílnými zájmy či že „*někteří lidé mají pocit*“, že se vstupem do EU ztrácejí možnost spolupřihlasovat (Loužek, 2005, s. 20 [nebo s. 98 tohoto čísla časopisu – poznámka redakce]). Ale o tom, jak rigorózně analyzovat chování takových skupin, nepadne ani slovo.

* * *

Polemika by nikdy neměla být delší než stať, s níž je vedena. Zaměřil jsem se proto pouze na nejzásadnější výhrady k autorově stati. Za nejslabší místo stati rozhodně nepovažu-

ji autorovy úvahy o hodnotové neutralitě a o odlišení mezi politickými a teoretickými koncepty. Větší část své polemiky jim věnuji proto, že je považuji za důležité z hlediska chápání role společenských věd. Nicméně to nemění nic na tom, že příspěvek, vycházející z racionalistických metateoretických východisek, může nabídnout osvěžující pohled na mezinárodní politiku. Za hlavní problém považuji, že se autor vůbec nevypořádal s aplikací TVV na výzkum mezinárodních vztahů. Pokud by se o něco takového pokusil, mohla by skutečně vzniknout teorie, která by byla „originální nejen v českém, ale i v mezinárodním měřítku“ (Loužek, 2005, s. 5 [nebo s. 83 tohoto čísla časopisu – poznámka redakce]). Možná by se dokonce potvrdilo, že TVV „je analytický nástroj, který umožňuje nahlédnout do fungování mezinárodních vztahů lépe než alternativní koncepty“ (Loužek, 2005, s. 8 [nebo s. 86 tohoto čísla časopisu – poznámka redakce]). Kdo ví? Čtenář Loužkova textu určitě ne.

Literatura

- Hayek, Friedrich August (1995): Kontrarevoluce vědy. Praha: Liberální institut, 1995.
- König, Petr (2003): Je podíl na DPH jako zdroj rozpočtu Evropské unie spravedlivý pro chudší státy? Mezinárodní vztahy, ročník 38 (2003), číslo 4, s. 24–46.
- Kváča, Vladimír (2003): Politická nestabilita v Africe, 1960–2000. Mezinárodní vztahy, ročník 38 (2003), číslo 4, s. 47–73.
- Loužek, Marek (2005): Dokáže teorie veřejné volby vysvětlit rozšiřování Evropské unie? Mezinárodní vztahy, ročník 40 (2005), číslo 2, s. 5–23. [Přetištěno in: Mezinárodní vztahy, ročník 41 (2006), speciální číslo, s. 83–101 – poznámka redakce.]
- Morrow, James D. (1994): Game Theory for Political Scientists. Princeton: Princeton University Press, 1994.
- Plechanová, Běla (2003): The treaty of Nice and the distribution of votes in the council – voting power consequences for the EU after the oncoming enlargement. European Integration online Papers, Vol. 7, No. 6, <http://eiop.or.at/eiop/texte/2003-006a.htm>
- Rosamond, Ben (2000): Theories of European Integration. Basingstoke: Palgrave, 2000.

Poznámka

- 1) Rád bych poděkoval Radce Drulákové, Petru Kratochvílovi a Lucii Königové za cenné připomínky k textu.
- 2) Stat' je přetištěna z časopisu Mezinárodní vztahy, ročník 40 (2005), číslo 3, s. 112–118.